

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ, ДИСКУРСОЛОГІЇ, КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Юлія Бевз

ORCID: 0000-0001-6820-5975

УДК 81'373.7:398.4:[811.161.2+811.162.1+811.111]

DOI: 10.31558/1815-3070.2025.49.4

МІФОЛОГІЧНИЙ ЕТНОКОД УКРАЇНСЬКИХ, ПОЛЬСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ КОМПОНЕНТОМ 'ІРРЕАЛЬНА ІСТОТА'

Проаналізовано фразеологічні одиниці з компонентом 'ірреальна істота' в українській, польській та англійській мовах у межах міфологічного етнокоду культури. Визначено типологію походження ірреальних істот (біблійне, давньогрецьке, давньоримське, слов'янське тощо). Особлива увага приділена зіставному аналізу фразеологізмів із компонентом 'ірреальна істота' в трьох мовах, що дає змогу виявити спільні та відмінні риси репрезентації фразеологічних одиниць із компонентом 'ірреальна істота' у контексті етносубкодів та їх походження.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, ірреальна істота, міфологічний етнокод, космогонічний етносубкод культури, міфонімний етносубкод культури, класифікація за походженням ірреальних істот, давньогрецьке походження, давньоримське походження, давньоєгипетське походження, слов'янське походження.

THE MYTHOLOGICAL ETHNOCODE IN UKRAINIAN, POLISH, AND ENGLISH PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE COMPONENT 'UNREAL BEING'

The article analyses phraseological units with the component 'unreal being' in Ukrainian, Polish and English within the mythological ethnocode of culture. The typology of the origin of unreal beings (biblical, ancient Greek, ancient Roman, Slavic, etc.) is determined. Particular attention is paid to the comparative analysis of phraseological units with the component 'unreal being' in three languages, which makes it possible to identify common and distinctive features of the representation of phraseological units with the component 'unreal being' in the context of ethnosubcodes and their origin.

Keywords: phraseological unit, unreal being, mythological ethnocode, cosmogonic ethnosubcode, mythonymic ethnosubcode, typology of origins of unreal beings, ancient Greek origin, ancient Roman origin, ancient Egyptian origin, Slavic origin.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. У сучасній лінгвістичній парадигмі вітчизняні й зарубіжні мовознавці вивчають код із різних сторін, а саме торкаються питання коду культури (О. Селіванова (Селіванова 2006), О. Снитко (Снитко 2008), К. Рапай (Rapaille 2007)); лінгвокультурного коду (Н. Андрейчук (Андрейчук 2010)); духовного коду культури (Н. Шарманова (Шарманова 2017)); мовного коду (Ф. Бацевич (Бацевич 2009)); мовного коду культури (Я. Ісаєвич (Ісаєвич 1997)); комунікативного коду (Н. Дев'ятко (Дев'ятко 2012)); етнокоду, етномакрокоду, етносубкоду культури (Л. Савченко (Савченко 2014)) та ін.

Типологія ірреальних істот є невід’ємною частиною вивчення коду культури, оскільки вони є важливими носіями культурних смислів і відображають специфіку народних уявлень. Дослідження типології міфологічних персонажів та демонології в українському контексті охоплює різні аспекти культури, зокрема, вивчення вищої та нижчої міфології (І. Нечуй-Левицький (Нечуй-Левицький 2023)), систематизацію народних демонологічних оповідань (В. Гнатюк (Гнатюк 1904), (Гнатюк 1912)), аналіз сюжетних міфологічних оповідань (В. Давидюк (Давидюк 1992)), дослідження української народної демонології в загальнослов’янському контексті (О. Поріцька (Поріцька 1998)), вивчення міфологічних істот для регіонів Холмщини та Підляшшя (Я. Конева (Борисенко та ін. 1997: 310–315)), а також створення етнолінгвістичних словників гуцульської міфології (Н. Хобзей (Хобзей 2002)). Порівняльний аналіз слов’янських міфологічних традицій також є важливою частиною дослідження (А. Брюкнер (Brückner 1980), С. Урбанчик (Urbańczyk 1947)). Однак типологічне визначення фразеологізмів із компонентом ‘ірреальна істота’ в українській, польській та англійській мовах не було порушено в цих наукових роботах, і не є об’єктом вивчення в сучасних лінгвістичних студіях, що й зумовило актуальність нашої роботи.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Уперше термін «код» у лінгвістику (а саме в семіотику) увів Ф. де Соссюр на початку XX ст. (1911 р.) і вживав його як синонім до поняття «мова». У сучасній науковій літературі існує декілька визначень цього терміна, зокрема: 1) від лат. *codex* «книга» та *cultura* «культура» – це семіотична система, що кодує певний зміст; 2) це сукупність знаків (символів) та їх смислів, котрі наявні в будь-якому предметі культури певної національної лінгвокультурної спільноти (знаходить вияв також в етнічній мові, мовній картині світу) (Бацевич 2007: 74); 3) це відповідна національна етнокультурна інформація, що кодується у формі, здатній ідентифікувати культуру, через сукупність вторинних знаків і символів, наділених такими смислами (та їх комбінаціями), які можуть проявлятися у предметах матеріальної та духовної діяльності людини на рівні семіотичного простору (Савченко 2013: 62); 4) це мережа членування, категоризації, оцінок інтеріоризованого світу та внутрішнього досвіду людини, зумовлена культурою певного етносу й репрезентована в семіотичних системах природної мови, мистецтва, обрядів, звичаїв, вірувань, а також у нормах моралі, поведінці членів етнічної спільноти (сторін, а саме торкаються питання коду культури (Селіванова 2011: 43); 5) франц. *code* – умовне скорочення, від лат. *codex* – книга, список настанов – система умовних знаків, символів для передавання, опрацювання й зберігання різної інформації; спосіб запису, передачі інформації каналами зв’язку (комунікації) відповідно до їхніх технічних, соціально культурних особливостей і функцій; сукупність правил чи їхніх обмежень, що забезпечують функціонування природної мови або тієї чи іншої знакової системи; у комунікативістиці – у випадках міжособистісного та міжкультурного спілкування кодами виступають засоби певної ідіоетнічної мови, мови міжнаціонального й міжнародного спілкування, а іноді штучні мови (Загнітко 2020: 308).

Коди культури універсальні, але їхні вияви в різних культурах мають свою специфіку. Науковці виокремлюють такі типи кодів культури: 1) соматичний, що відображає символічні функції різних частин людського тіла; 2) просторовий, який пов'язаний із поділом простору та локалізацією людини й предметного світу; 3) часовий, що фіксує уявлення про час та відношення людини до нього; 4) предметний, який відображає еталони метричної системи та побутові реалії; 5) біоморфний, що репрезентує сприйняття тваринного, рослинного й міфологічного світу; 6) духовний, котрий відображає моральні пріоритети та культурні цінності. Крім цього, виокремлюють інші коди культури, такі як антропний, космологічний, акціональний, релігійний, сенсорний та аксіологічний (Бевз 2023: 150–151).

Одним із репрезентантів культурного коду є міфологічна система, що функціонує як форма вторинної семіотики. У межах цієї системи прийнято розрізняти вищу та нижчу міфологію: перша пов'язана з цілеспрямованою діяльністю релігійних інституцій, друга – з народними уявленнями та побутовим осмисленням світу.

Більша частина праці І. Нечуя-Левицького «Світогляд українського народу. Ескіз української міфології» (Нечуй-Левицький 2023) також стосується вищої міфології, легенд про створення світу та людей, календарної обрядовості, але є і невеликий розділ, присвячений нижчій міфології, у якому автор систематизує міфологічні персонажі: «Такі нижчі духи і півдухи: русалки, мавки, польовики, домовики, нечиста водяна сила, або дідьки. Доля і напівміфічні істоти: відьми, упирі, вовкулаки...» (Нечуй-Левицький 2023: 76).

Говорячи про сучасних дослідників нижчої міфології, не можна оминати дисертаційну роботу О. Поріцької «Українська народна демонологія у загальнослов'янському контексті (XIX – поч. XX ст.)» (Поріцька 1998), яка є єдиним на сьогоднішній день комплексним дослідженням української нижчої міфології. В ній авторка систематизує українські міфологічні персонажі, звертаючи особливу увагу на порівняльний аспект та проводячи етнокультурні паралелі з міфологічними системами інших народів. Дослідниця класифікує міфологічних істот за статевою ознакою – «Чоловічі міфологічні персонажі»; «Жіночі міфологічні персонажі». Детальніше персонажі диференціюються за приписуваною їм народною традицією локалізацією: домашні міфологічні персонажі, лісові та водні. У підрозділі «Домашні міфологічні персонажі» розглядаються локалізовані в домі й навколо нього персонажі, приписувані їм іпостасі, зовнішній вигляд, генеза, місце і час дії, властивості, характерні заняття, звички, функції тощо (Поріцька 1998: 5). Підрозділ «Демони природи. Лісові міфологічні персонажі» присвячений дослідженню демонів, що живуть у лісі, а третій підрозділ «Демони природи. Водні міфологічні персонажі» містить розгляд духів – мешканців водоймищ, де опис подається за тією ж схемою, що і в двох попередніх підрозділах. У розділі «Жіночі міфологічні персонажі» дослідниця розподіляє образи на три групи за їх походженням. До першої групи вона відносить персонажів, уявлення про яких потрапили в традиційну міфологію літературним шляхом (через апокрифічну або середньовічну літературу) – фараона, мелюзина

тощо; до другої групи віднесено русалок і близьких до них жіночих міфологічних персонажів – мавка, лоскотуха, лісниця, летавиця та ін.; до третьої групи дослідниця відносить персоніфікації долі, смерті, хвороб, стихійних явищ тощо (Поріцька 1998: 16–17). Наведена класифікація містить три типи ознак, за якими можна систематизувати міфологічних персонажів – за статтю, за локусом, за походженням. Найстійкішою є остання ознака, за якою класифіковано жіночі міфологічні персонажі. Знання історичних умов виникнення того чи іншого персонажа, тобто його походження, дає змогу ідентифікувати його в єдиній міфологічній системі, поставити в ієрархії міфологічних істот на належне місце, розуміти його функції, властивості, звички, атрибути тощо. Класифікація ж за локусом (місцем проживання) не є досить чіткою, адже воно може змінюватися. Так само диференціювання за статевою ознакою не є достатньо обумовленою – інколи статі є розпливчатою, є образи, що не мають певної визначеної статі (Буйських 2007: 146–147).

Типологія міфологічних персонажів за походженням є найбільш доцільною, оскільки вона дозволяє класифікувати істот залежно від їхнього походження – чи то з біблійних, античних, чи інших культурних традицій. Такий підхід дає змогу розкрити, як окремі міфологічні образи зароджувалися в різних регіонах та культурах і як ці образи взаємодіяли та адаптувалися у межах етносубкоду.

Мета і завдання. Мета наукової роботи – встановлення типології походження ірреальних істот, актуалізованих у фразеологічних одиницях української, польської та англійської мов і послідовне зіставлення вияву аналізованого компонента у трьох мовах. Для успішної реалізації мети необхідно вирішити такі завдання: 1) скваліфікувати основні погляди на етнокоди культури; 2) визначити кваліфікаційні й типологічні ознаки етнокоду культури; 3) проаналізувати сучасні дослідження з типології ірреальних істот; 4) з'ясувати джерела походження фразеологізмів із компонентом 'ірреальна істота'; 4) виконати зіставний аналіз фразеологічних одиниць із компонентом 'ірреальна істота' на матеріалі української, польської та англійської мов з опертям на класифікацію етнокодів культури та їх типологію походження.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці з компонентом 'ірреальна істота' в українській, польській та англійській мовах. Предметом дослідження є типологічні особливості походження ірреальних істот, зафіксованих у фразеологічних одиницях української, польської та англійської мов, а також міфологічний етнокод культури, у межах якого ці істоти актуалізуються.

Опис фактичного матеріалу та методів. Матеріали наукової розвідки становлять 12 українських фразеологічних одиниць з компонентом 'ірреальна істота', 6 польських та 5 англійських, дібраних шляхом суцільного обстеження з авторитетних лексикографічних праць (Білоноженко та ін. 2003), (Fliciński 2012), (Cambridge Dictionary).

Серед загальнонаукових методів використовуємо описовий метод, метод узагальнення та систематизації, логіко-поняттєвий метод. Актуалізовано й спеціальні лінгвістичні методи, зокрема компонентного аналізу фразеологічної одиниці (для ідентифікації й відбору фразеологічних одиниць української, польської

та англійської мов з компонентом 'ірреальна істота'), метод параметричного аналізу семантичної структури фразеологізму (для розподілу фразеологічних одиниць за відповідними групами міфологічного етносубкоду та типології походження ірреальних істот), зіставний метод (для системного порівняння фразеологічних одиниць української, польської та англійської мов із компонентом 'ірреальна істота' з метою виявлення її специфіки на тлі спільних рис).

Наукова новизна дослідження полягає в типологізації фразеологічних одиниць із компонентом «ірреальна істота» в українській, польській та англійській мовах у межах міфологічного етносубкоду культури.

Теоретична і практична цінність отриманих результатів. Теоретична цінність роботи полягає в розробці типології походження ірреальних істот у фразеологічних одиницях української, польської та англійської мов через призму міфологічного етносубкоду культури, що сприяє уточненню і систематизації знань про міфологічні елементи в мовних кодах культур трьох народів. Практична цінність роботи виявляється в тому, що її матеріал можна використати під час викладання вишівських курсів «Сучасна українська мова» (розділ «Фразеологія»), «Лінгвокультурологія», у шкільних курсах з української мови під час вивчення теми «Фразеологія», а також у зіставних досліджень фразеологічних одиниць здобувачів вищої освіти галузі знань 03 «Гуманітарні науки»; для укладання лексикографічних праць.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. У межах міфологічного етнокоду Л. Савченко виокремлює сім видів етносубкодів (етномікрокодів) міфологічного етнокоду: 1) *анімістичний етносубкод* (власне *анімістичний, антропоморфний, фізіоморфний етномікрокоди*), суттю якого є уособлення природи, духів, що наповнюють світовий простір; 2) *фетишний етносубкод*, що полягає в поклонінні предметам і речам; 3) *тотемний етносубкод*, ознакою якого є надприродні зв'язки між певною родовою групою людей і певним видом рослин, птахів, звірів; 4) *космогонічний етносубкод*, що базується на уявленнях про створення світу, елементів Всесвіту і виникнення життя. Підвидом цього етносубкоду виступає *антропогонічний етномікрокод*, який відображає уявлення про створення людини та її життя; 5) *астральний етносубкод* (*солярний, селенарний, астрологічний етномікрокоди*), пов'язаний безпосередньо з мисленням, що формується навколо небесних світил, їх походження та зв'язку з людиною; 6) *есхатологічний етносубкод* відбиває уявлення про неминучу загибель світу; 7) *міфонімний етносубкод* (*міфоантропонімний, міфоперсонімний, міфотеонімний, міфотопонімний, міфозоонімний етномікрокоди*) співвідноситься з міфічними власними назвами, включаючи міфічні істоти, назви поселень (Савченко 2013:153).

Космогонічний та міфонімний етносубкоди культури є ключовими в нашому студіюванні. Крім того, типологія міфологічних персонажів за походженням є важливим елементом для систематизації міфологічних істот, оскільки вона дозволяє чітко окреслити їхні корені в межах різних культурних традицій. Розподіл персонажів за походженням (наприклад, біблійне, давньогрецьке, давньоримське, слов'янське тощо) допомагає краще зрозуміти

їхній вплив на конкретну культуру та історичний контекст. Така типологія також дає змогу простежити, як окремі міфологічні образи трансформувалися під впливом інших культур і як вони адаптувалися до нових реалій, зберігаючи своє символічне значення та функцію в різних традиціях. Це дозволяє визначити культурні паралелі та відмінності, а також розкрити глибину культурної взаємодії через міфологічні уявлення.

Космогонічний етносубкод культури. Розвинуту космогонію має давня міфологія, де основна увага спрямована на загальну світопобудову, розвиток якої іде в напрямку від початкового хаосу до впорядкованого. Вивчає походження та розвиток космічних тіл і їх систем, зірок, Сонячної системи і всіх тіл, які входять у неї – Сонця, планет (включаючи Землю) тощо (Савченко 2013: 166). Підвидом космогонічного етносубкоду виступає *антропогонічний етномікрокод*. Він відображає походження людини, що пояснюється в міфах із погляду трансформації тотемних тварин, як відділення від інших істот, як біологічне народження з глини, землі, дерева, як переміщення істот з нижнього світу на поверхню землі (Савченко 2013: 169).

До космогонічного етносубкоду культури, а саме антропогонічного етномікрокоду на матеріалі української мови зараховуємо такі ірреальні істоти: *Адам, Єва* (2 істоти, 5 фразеологічних одиниць).

Адам, як конотонім, підтверджує своє біблійне походження через визначення в Словнику конотативних власних назв Г. Лукаш. Згідно з цим джерелом, конотонім 'Адам' – це перша людина на Землі, створена Богом із пороку земного (червоної землі) за своїм образом і подобою на шостий день творіння. Інакше пояснення до слова «адам» тяжіє до євр. «дама» – уподібнювати, тобто «уподібнений до бога» – найвище досягнення у створенні людини (Лукаш 2017: 23). **Єва** також має біблійне походження, адже згідно з Біблією, 'Єва' – перша жінка на землі, створена Богом на шостий день його творіння з ребра Адама і приведена йому як дружина. За непослух Бог вигнав Єву разом з Адамом із раю і засудив їх. Єва за свій гріх мала «в болях народжувати дітей, а чоловік буде панувати над нею» (Лукаш 2017: 113). В українській фразеології зафіксовано такі лексико-семантичні варіанти:

1) 'морально чистий; нехитрий, наївний' *як Адам і Єва в раю* (Білоноженко та ін. 2003: 19);:

(1) *Мене часто підвозили селяни, а часом і ночувати лишали в себе. Я їм щедро й гаряче віддячував за те прокламаціями та брошурами. Селяни в ті часи були ще невинні, як Адам і Єва в раю, і брали мої подарунки охоче* (В. Винниченко);

2) 'горілчані напої' *адамові слізки* (Білоноженко та ін. 2003: 667);:

(2) *А я совітував би чарочку-другу адамових слізок, як казав було отець економ* (Т. Шевченко);

3) 'дуже здалека, з самого початку' *від Адама* (Білоноженко та ін. 2003: 19):

(3) *З безперестанними охами, сапанням та умліванням Прохіра розказувала. Вона почала від Адама* (М. Коцюбинський);

4) 'люди' *адамові діти* (Білоноженко та ін. 2003: 208):

(4) *Схаменіться: Усі на сім світі – І царята і старчата – Адамові діти* (Т. Шевченко);

5) 'жінка' *адамове реберце* (Білоноженко та ін. 2003: 596):

(5) *Місцеві «батюшечки» дуже слабкі щодо «адамових реберців» і мало не щотижня за ту слабкість платять власними святими ребрами* (Остап Вишня).

На матеріалі польської мови до космогонічного етносубкоду культури, а саме антропогонічного етномікрокоду зараховуємо такі найменування ірреальних істот: пол. *Adam*, пол. *Ewa* (2 істоти, 2 фразеологічні одиниці).

Адам (пол. *Adam*) згідно з Біблією: перша людина, батько людства (SJP PWN). **Єва** (пол. *Ewa*) згідно з Біблією: перша жінка на Землі (SJP PWN). **Адам** (пол. *Adam*) і **Єва** (пол. *Ewa*) підтверджують своє біблійне походження через лексикографічні визначення, зафіксовані в авторитетних словниках польської мови. Їхні образи набувають подальшого розвитку у польській фразеології, де простежуються відповідні лексико-семантичні варіанти:

1) 'пол. *zaczynać od początku, od pierwszej przyczyny*' пол. *zaczynać od Adama i Ewy / od Adama i Ewy (zaczynać)* (Fliciński 2012: 504):

(6) пол. *Nie musisz zaczynać od Adama i Ewy, przecież znam się trochę na elektryce. Powiedz mi tylko, czy w każdym gniazdku mam zrobić to uziemienie?* (Fliciński 2012: 504)

2) 'пол. *nago*' пол. *w stroju Adama/Ewy* (Fliciński 2012: 473):

(7) пол. *Wynajęliśmy cudowny domek nad jednym z tysiąca fińskich jezior. W okolicy nie było żywego ducha, więc każdego dnia mogliśmy wskakiwać do chłodnej wody w stroju Adama, nie czyniąc zgorszenia* (Fliciński 2012: 473).

До космогонічного етносубкоду культури, а саме антропогонічного етномікрокоду на матеріалі англійської мови зараховуємо таку ірреальну істоту: англ. *Adam* (1 істота, 1 фразеологічна одиниця).

Адам (англ. *Adam*) – персонаж Біблії, перший чоловік, створений Богом (Cambridge Dictionary). Виходячи з цього тлумачення, англ. *Adam* за класифікацією походження належить до біблійного типу. У межах англійської фразеології він реалізується, зокрема, у такому лексико-семантичному варіанті:

1) 'англ. *to have never met someone and not know anything about them*' англ. *not know someone from Adam* (Cambridge Dictionary):

(8) англ. *Why should she lend me money? She doesn't know me from Adam* (Cambridge Dictionary).

Міфонімний етносубкод культури. Міфонім – ім'я будь-якої сфери ономастичного простору в міфах, епопеях, казках, билинах (Савченко 2017: 124–125). Міфонім відіграє важливу роль у системі мови та культури. Входячи до складу художнього тексту, він «сприяє виявленню національно-культурних особливостей окремого етносу» (Савченко 2017: 171). Виділяють такі різновиди міфонімів: 1) *міфоантропонімний етномікрокод* – співвідносний із власним ім'ям людини, а також із власним ім'ям істоти в міфах, фольклорі, яка мислиться як реальна істота (Савченко 2017: 171); 2) *міфоперсонімний етномікрокод* – співвідносний із власним ім'ям персонажа, що діє в міфах, билинах, казках (Савченко 2017: 173); 3) *міфотеонімний етномікрокод* – співвідносний із

власною назвою богів, що є дійовими особами в міфах (Афродіта, Перун, Велес, Сварог, Див) (Савченко 2017: 173); 4) *міфотопонімний етномікрокод* – співвідносний із власною назвою географічного об'єкта, який людина уявляє собі як реальну істоту (Буянострів, Лукомор'я, ріка Лета) (Савченко 2017: 174); 5) *міфозоонімний етномікрокод* – співвідносний із власними іменами міфічних тварин, людиноподібних істот, які фактично не існують, але людина уявляє їх реальними (Жар-птиця, Царівна-жаба, Соловей-розбійник, Кентавр, Кук, Пегас, Мінотавр, Химера, птах Фенікс) (Савченко 2017: 174).

У межах міфоантропонімного етномікрокоду на матеріалі української мови зараховуємо такі ірреальні істоти: *Ахілес, Геркулес, Пандора* (3 істоти, 3 фразеологічні одиниці).

Ахіллес, відповідно до давньогрецького міфу, мати героя троянської війни Ахілла (Ахіллеса) морська богиня Феміда скупала його у водах священної ріки Стікс, щоб зробити невразливим для ворожих стріл. Але при цьому вона тримала Ахіллеса за п'яту, якої не торкнулися води Стікса. Стріла Паріса, спрямована богом Аполлоном, вразила Ахілла саме в п'яту, і герой загинув (Лукаш 2017: 46). На підставі такого тлумачення постать Ахіллеса належить до ірреальних істот із давньогрецьким походженням. У межах української фразеології вона реалізується, зокрема, у такому лексико-семантичному варіанті:

1) 'найвразливіше, найслабкіше місце у когось' **ахіллесова п'ята** (Білоноженко та ін. 2003: 589):

(9) *Уміння виховувати словом було і – поки ще, на жаль, – залишається ахіллесовою п'ятою теорії і практики нашого виховання* (В. Сухомлинський).

Геркулес, у давньогрецькій міфології – герой, наділений надзвичайною фізичною силою, який прославився виконанням дванадцяти надлюдських подвигів (Лукаш 2017: 87). Виходячи з такого тлумачення, за класифікацією походження ця ірреальна істота належить до давньогрецького культурного шару. У межах української фразеології реалізується в такому лексико-семантичному варіанті:

1) 'кінцева межа, край; крайність' **геркулесові стовпи** (Білоноженко та ін. 2003: 694):

(10) *Гніт капіталу над працею ще збільшився, реклама, шахрайство, кар'єризм і безпринципність досягли геркулесових стовпів, безправ'я трудящих стало безнадійним* (Леся Українка).

Пандора, у давньогрецькій міфології – жінка, що була нібито причиною всіх лих на землі. Зевс, у якого Прометей викрав для людей вогонь, наказав Гефестові виліпити Пандору із землі та води. Афродіта наділила її вродою, Гермес – облудністю, підступністю й хитрістю. Афінa виготовила для неї чудове вбрання. Брат Прометея Епіметей узяв Пандору за дружину. В його домі стояла скринька, де були сховані всі лиха. Пандора з цікавості відчинила скриньку, і звідти по світу розлетілися численні лиха, що завдають людям мук, горя, страждань. Тільки надія залишилась на дні скриньки (Козовик, Пономарів 1985: 203). Виходячи з цього тлумачення, за класифікацією походження ця ірреальна істота належить до

давньогрецького міфологічного пласту. У межах української фразеології реалізується, зокрема, в такому лексико-семантичному варіанті:

1) 'вмістище зла, лиховісний дар' **скриня Пандори** (Білоноженко та ін. 2003: 659):

(11) – *Той час іще настане, ще та хвилина прийде. Колись же вони щезнуть, всі скрині всіх Пандор. Танцюй, дитино!* (Л. Костенко).

До міфоантропонімного етномікрокоду на матеріалі польської мови належать такі ірреальні істоти: пол. *Achilles*, пол. *Augiasz*, пол. *Damokles*, пол. *Pandora* (4 істоти, 4 фразеологічні одиниці).

Ахіллес (пол. *Achilles*), у грецькій міфології – герой і один із найвідоміших учасників Троянської війни (WSJP PAN). Виходячи з цього визначення, за класифікацією походження ірреальна істота має давньогрецьке походження. У межах полької фразеології вона реалізується, зокрема, у такому лексико-семантичному варіанті:

1) 'пол. *słaba strona*' пол. ***pięta Achillesa, achillesowa*** (Fliciński 2012: 288):

(12) пол. *Ciągi komunikacyjne to pięta achillesowa Polski. Miejmy nadzieję, że niedługo sytuacja jakości dróg w naszym kraju poprawi się znacznie, gdy powstanie ponad 7000 tysięcy kilometrów dróg ekspresowych i autostrad. Szkopuł w tym, że jeszcze trochę to potrwa* (Fliciński 2012: 288).

Авгій (пол. *Augiasz*) у давньогрецькій міфології – цар Еліди на Пелопоннесі, син Геліоса (або Форбаса; Посейдона) й Гірміни, брат Актора та зведений брат царя Колхіди Аїєта, володів величезними стадами худоби, що утримувалися в надзвичайно забрудненій стайні, яку Геракл очистив лише за один день (SJP). Виходячи з наведеного тлумачення, за класифікацією походження ірреальна істота має давньогрецьке походження. У межах англійської фразеології ірреальна істота Авгій реалізується, зокрема, у таких лексико-семантичних варіантах:

1) 'пол. *uporządkować coś zaniedbanego, naprawić czyjeś błędy*' пол. ***oczyścić stajnię Augiasza*** (Fliciński 2012: 257):

(13) пол. *Kwestia własności ziem po zachodniej stronie mostu jest mocno pogmatwana. We znaki daje się brak wielu dokumentów, toczące się sprawy spadkowe, niechęć niektórych środowisk do rzetelnej oceny podejmowania decyzji urzędowych na przestrzeni piętnastu lat. W tej sytuacji potrzeba będzie silnej osobowości, która oczyści tę stajnię Augiasza* (Fliciński 2012: 257).

Дамокл (пол. *Damokles*), у давньогрецькій міфології – вельможа при дворі тирана Діонісія I Старшого (IV ст. до н.е.) (SJP), який, захоплюючись владою правителя, отримав можливість на один день посісти його місце. Під час бенкету над його головою було підвішено меч, прикріплений лише кінською волосиною, аби показати, що влада завжди пов'язана з постійною загрозою. З огляду на тлумачення та його культурно-символічне навантаження, за класифікацією походження воно має давньогрецьке коріння. Це зумовлює його реалізацію в межах такого лексико-семантичного варіанту:

1) 'пол. *coś stale komuś zagraża*' пол. ***coś wisi nad kimś/nad czymś jak miecz Damoklesa*** (Fliciński 2012: 459):

(14) пол. *Po operacji i chemioterapii wrócił do zdrowia, ale lekarze przestrzegają, że trzeba poczekać jeszcze trochę, aby wykluczyć reemisję nowotworu. Dla niego już w tej chwili to było drugie życie, niezależnie od tego, jak długo potrwa. Jeszcze do niedawna czuł, że śmierć wisi nad nim jak miecz Damoklesa* (Fliciński 2012: 459).

Пандора (пол. *Pandora*), у давньогрецькій міфології – жінка яка, піддавшись цікавості, відкрила подаровану їй Зевсом глиняну посудину й випустила з неї хвороби та нещастя, що відтоді переслідують людство (WSJP PAN). З огляду на тлумачення, ірреальна істота Пандора (пол. *Pandora*) за класифікацією походження належить до одиниць давньогрецького походження. Символізуючи джерело несподіваних лих, вона реалізується у фразеології в таких лексико-семантичних варіантах:

1) ‘пол. *nirozważnie, nieumyślnie doprowadzić do sytuacji stwarzającej niepotrzebne zagrożenie, konflikt itp., które później trudno opanować, załagodzić*’ пол. **otworzyć puszkę Pandory** (Fliciński 2012: 275):

(15) пол. *Posłowie koalicji sami są sobie winny. Otworzyli puszkę Pandory wtedy, gdy nie dopuścili do przegłosowania ustawy o kombatantach* (Fliciński 2012: 275).

У межах міфоантропонімного етномікрокоду на матеріалі англійської мови зараховуємо такі ірреальні істоти: англ. *Achilles*, англ. *Augeas*, англ. *Damocles*, англ. *Robin Hood* (4 істоти, 4 фразеологічні одиниці).

Ахіллес (англ. *Achilles*), у давньогрецьких переказах – герой, наділений магічним захистом, вразливим залишалося лише його п’ятка. Він був найсильнішим грецьким воїном у Троянській війні, переміг Гектора, однак сам загинув від стріли Париса, яка влучила йому в п’яту (Longman Dictionary). Відповідно до класифікації походження, належить до давньогрецької міфології. У межах англійської фразеології реалізується, зокрема, у такому лексико-семантичному варіанті:

1) ‘англ. *a small problem or weakness in a person or system that can result in failure*’ англ. **Achilles heel** (Cambridge Dictionary):

(16) англ. *Maths has always been my Achilles heel* (Cambridge Dictionary).

Авгій (англ. *Augeas*), персонаж давньогрецької міфології – цар, який володів надзвичайно забрудненими стайнями, що містили тисячі голів худоби й які, за переказом, очистив Геракл (Longman Dictionary). Відтак, за класифікацією походження Август має давньогрецьке джерело, що стало основою для формування лексико-семантичних варіантів:

1) ‘англ. *a place or situation where there is a lot of bad or dishonest behaviour that will be difficult to get rid of*’ **the Augean Stables** (Cambridge Dictionary):

(17) англ. *A campaigning US attorney decided that Wall Street was an Augean Stables that he was destined to muck out* (Cambridge Dictionary).

Дамокл (англ. *Damocles*) має давньогрецьке походження, що впливає з легенди про придворного підлабузника, якого Діонісій, тиран Сіракуз, змусив сидіти під мечем, підвішеним на волоссині, щоб показати, що бути царем – це зовсім не той щасливий стан, про який говорив Дамокл (Collins Dictionary).

У межах англійської фразеології реалізується, зокрема, у такому лексико-семантичному варіанті:

1) 'англ. if you have a sword of Damocles hanging over you/your head, something bad seems very likely to happen to you' англ. **sword of Damocles** (Cambridge Dictionary):

(18) англ. *The threat of a cut in funding is hanging over the Opera House like a sword of Damocles* (Cambridge Dictionary).

Робін Гуд (англ. *Robin Hood*) за класифікацією походження має англійське коріння, що впливає з старовинних англійських оповідях, де Робін Гуд постає як розбійник, що жив поза законом у Шервудському лісі в центральній Англії разом із вірними товаришами. Його головним ворогом виступає зловісний шериф Ноттінгема, який постійно намагається його впіймати. Зазвичай Робіна Гуда зображують у зеленому вбранні з луком у руках. Його пам'ятають насамперед як того, хто грабував багатих і роздавав здобич бідним. Ім'я Робіна Гуда стало символом ситуації, коли гроші чи ресурси відбираються у заможних і передаються знедоленим (Longman Dictionary). У межах англійської фразеології реалізується, зокрема, у такому лексико-семантичному варіанті:

1) 'англ. going an indirect way to get to your destination, so that it takes a long time' **around Robin Hood's barn** (Cambridge Dictionary):

(19) англ. *We got so lost that we ended up going around Robin Hood's barn to get to Tom and Diane's new house* (Cambridge Dictionary).

Міфоперсонічний етномікрокод не виявляє себе у складі фразеологічних одиниць із компонентом 'ірреальна істота' у фразеологічних системах української, польської та англійської мов.

У межах міфотеонічного етномікрокоду на матеріалі української мови зараховуємо такі ірреальні істоти: Амур, Купідон (2 істоти, 2 фразеологічні одиниці).

Амур за класифікацією походження має давньоримське коріння, що впливає з давньоримської міфології, де Амур був богом кохання, якого зображували крилатим хлопчиком з луком і стрілами (Лукаш 2017: 34). У межах української фразеології реалізується, зокрема, у такому лексико-семантичному варіанті:

1) 'символ кохання' **стріла Амура** (Білоноженко та ін. 2003: 698):

(20) *А [Кімона]... вразила врода Іфігенії Амуровою стрілою, почав розумнішати од думки до думки, дивуючи тим батька* (Переклад М. Лукаша).

Купідон має давньоримське походження, що впливає з давньоримської міфології, де він був богом кохання, у вигляді крилатого хлопчика з луком і стрілами (СУМ). В українській фразеології цей вираз зокрема втілюється в такому лексико-семантичному варіанті:

1) 'символ кохання (від зображення міфологічного бога Амура з луком і стрілами)' **стріла Купідона** (Білоноженко та ін. 2003: 698):

(21) *«Я вже був забувся про неї, а вона знов роздратувала мене своїми очима. Оце ж то ті стріли Купідонові, про котрі торочать латинські поети!..*

доведеться знов вчинити заїзд на леваду й хату цієї красуні!» – подумав Сремія (І. Нечуй-Левицький).

До міфотеонімного етномікрокоду на матеріалі польської мови зараховуємо таку ірреальну істоту: пол. *Morfeusz* (1 істота, 1 фразеологічна одиниця).

Морфей (пол. *Morfeusz*) за класифікацією походження має давньогрецьке коріння. У грецькій міфології Морфей – бог сновидінь, син Гіпноса. Найчастіше його зображували у вигляді крилатої постаті, що символізувала його здатність проникати у сновидіння людей і змінювати їх (SJP). У межах польської фразеології реалізується, зокрема, у такому лексико-семантичному варіанті:

1) ‘пол. *we śnie*’ пол. **w objęciach Morfeusza** (Fliciński 2012: 463):

(22) пол. *Spojrzeli za Mirka, ale on już był w objęciach Morfeusza, więc przykryli go kocem i na paluszkach wyszli z pokoju* (Fliciński 2012: 463).

У межах міфотеонімного етномікрокоду на матеріалі англійської мови не виявлено фразеологічних одиниць із компонентом ‘ірреальна істота’.

Міфотопонімний етномікрокод не фіксується у складі фразеологічних одиниць із компонентом ‘ірреальна істота’ у фразеологічних системах української, польської та англійської мов.

До міфозоонімного етномікрокоду на матеріалі української мови зараховуємо такі ірреальні істоти: *жар-птиця*, *сфінкс* (2 істоти, 2 фразеологічні одиниці).

Жар-птиця за класифікацією походження має слов’янське коріння. Це казковий птах із сліпуче виблискуючим золотавим, мов жар, пір’ям (СУМ). У межах української фразеології реалізується, зокрема, у такому лексико-семантичному варіанті:

1) ‘стати везучим, досягти чогось значного’ **спіймати жар-птицю** (Білоноженко та ін. 2003: 682):

(23) – *Вистойи проти біди, не даси себе придавити, от уже й твоє зверху, а набереши сили, випростаєши, – дивись, і спіймаєш свою жар-птицю* (Л. Юхвід).

Сфінкс за класифікацією походження має давньоєгипетське коріння. Це кам’яна фігура лежачого лева з головою людини, яка уособлювала владу фараона (СУМ). У межах української фразеології реалізується, зокрема, у такому лексико-семантичному варіанті:

1) ‘мовчати повністю, абсолютно’ **як сфінкс** (Білоноженко та ін. 2003: 702):

(24) – *О, мої наївності! Мовчу, як сфінкс. – І раптом додала: – А все-таки ваші розмови про франкмасонів я підслухача* (М. Хвильовий).

У межах міфозоонімного етномікрокоду на матеріалі польської мови зараховуємо такі ірреальні істоти: пол. *Feniks* (1 істота, 1 фразеологічна одиниця).

Фенікс (пол. *Feniks*) за класифікацією походження має давньоєгипетське коріння. У міфах Фенікс (пол. *Feniks*) – це міфічна птиця, яка відроджується з попелу після самоспалення, і вважається символом Сонця (WSJP PAN). У межах польської фразеології реалізується, зокрема, у такому лексико-семантичному варіанті:

1) ‘пол. po okresie niepowodzeń, porażek, upadku doprowadzić do odnowy, aktywności, świetności’ пол. **odrodzić się jak Feniks z popiołów** (Fliciński 2012: 265):

(25) пол. *Po dwóch słabych sezonach nasz skoczek **odrodził się jak Feniks z popiołów** osiągając wielki sukces na olimpiadzie* (Fliciński 2012: 265).

До міфозоонічного етномікрокоду англійської мови не входить жодна фразеологічна одиниця з компонентом ‘ірреальна істота’.

Висновки та перспективи дослідження. У межах космогонічного етносубкоду культури в українській, польській та англійській мовах простежується часткова спільність антропонімів біблійного походження (*Адам* – пол. *Adam* – англ. *Adam*; *Єва* – пол. *Ewa*), що свідчить про глибинну міжкультурну взаємодію на основі християнської традиції. У міфоантропонімному етномікрокоді спостерігається активне запозичення давньогрецьких образів (*Ахіллес* – пол. *Achilles* – англ. *Achilles*, *Пандора* – пол. *Pandora*, пол. *Augiasz* – англ. *Augeas*, пол. *Damokles* – англ. *Damocles*), однак ступінь їх поширеності різниться: спільні для трьох мов лише окремі імена (наприклад, *Ахіллес* – пол. *Achilles* – англ. *Achilles*), інші мають обмежене функціонування у двох мовах, а деякі (як *Геркулес* і англ. *Robin Hood*) є унікальними для окремих мовних систем. Міфотеонімний мікрокод демонструє ще більшу варіативність: кожна мова послуговується власним набором персонажів (*Амур*, *Купідон*, пол. *Morfeusz*), що свідчить про локальну специфіку культурної символіки. У межах міфозоонічного етномікрокоду спостерігається ще більша розрізненість: українська фразеологія зберігає зв'язок із слов'янською традицією (*жар-птиця*), польська – з давньоєгипетською (пол. *Feniks*), тоді як англійська мова в межах цього коду не виявляє активності. Отже, аналіз засвідчує, що хоча фразеологічні системи трьох мов частково спираються на спільні культурні джерела (біблійні, античні), кожна з них розвиває власну ієрархію культурних образів, формуючи унікальний етнокультурний простір через мовні одиниці.

Перспективу дослідження вбачаємо в детальному опрацюванні інших етнокодів культури, не охоплених у цій роботі, зокрема таких, як етіологічний, демонологічно-антропоморфний, етнокод повір'їв (прикмет), релігійний тощо. Крім того, важливим напрямом подальших студій є поглиблений аналіз фразеологічних одиниць із компонентом ‘ірреальна істота’ як елементів міфологічного простору. Особливу увагу доцільно приділити вивченню функцій, властивостей, звичок та атрибутів цих істот, що дасть змогу точніше визначити місце кожного персонажа в ієрархії міфологічної системи та глибше осмислити його роль у формуванні фразеологічного значення.

Література

1. Андрейчук, Н. І. Мова і культура у контексті системного підходу в науках про людину. *Вісник Львівського університету. Іноземні мови*. Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2010. Вип. 17. С. 169–175.
[Andreichuk, N. I. (2010). Mova i kultura u konteksti systemnoho pidkhodu v nauках pro liudynu [Language and culture in the context of a systems approach in human sciences]. In : *Visnyk Lvivskoho universytetu. Inozemni movy* [Bulletin of Lviv University. Foreign languages]. Lviv : VTs LNU im. I. Franka. Vyp. 17. 169-175 (in Ukr.).]

2. Бацевич, Ф. С. Духовна синергетика рідної мови: лінгвофілософські нариси : монографія. Київ : Академія, 2009. 192 с.
[Batsevyich, F. S. (2009). Dukhovna synerhetyka ridnoi movy: linhvofilosofski narysy : monohrafiia [Spiritual synergy of the native language: linguaphilosophical essays]. Kyiv : Akademiia. 192 (in Ukr.).]
3. Бацевич, Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.
[Batsevyich, F. S. (2007). Slovnnyk terminiv mizhkulturnoi komunikatsii [Dictionary of intercultural communication terms]. Kyiv : Dovira. 205 (in Ukr.).]
4. Бевз, Ю. Фраземи з компонентом ‘міфологічна істота’: типологія і лінгвокультурологічний коментар. *Лінгвістичні студії*. 2023. Вип. 45. С. 150–161.
[Bevz, Yu. (2023). Frazemy z komponentom ‘mifolohichna istota’: typolohiia i linhvokulturolohiinyi komentar [Phraseology with the component ‘mythological being’: typology and linguacultural commentary]. *Linhvistychni studii [Linguistic Studies]*. Vyp. 45. 150–161. (in Ukr.).]
5. Борисенко, В., Вишневецька Г., Гаврилюк Ю. Холмщина і Підляшшя : іст.-етногр. дослідж. : монографія. НАН України, Ін-т нац. відносин і політології, Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ: Родовід, 1997. С. 310–315.
[Borysenko, V., Vyshnevetska, H. & Havryliuk, Yu. (1997). Kholmshchyna i Pidliashshia [Holmes and Podlasie] : ist.-etnohr. doslidzh. : monohrafiia. NAN Ukrainy, In-t nats. vidnosyn i politolohii, Kyiv. nats. un-t imeni Tarasa Shevchenka. Kyiv: Rodovid. 310–315. (in Ukr.).]
6. Буйських, Ю. Проблема класифікації персонажів нижчої міфології в українській та зарубіжній історіографії. *Етнічна історія народів Європи*. 2007. Вип. 22. С. 144–152.
[Buiskykh, Yu. (2007). Problema klasyfikatsii personazhiv nyzhchoi mifolohii v ukrainskii ta zarubizhnii istoriografii [The issue of classifying characters of lower mythology in Ukrainian and foreign historiography]. In : *Etnichna istoriia narodiv Yevropy [Ethnic history of the peoples of Europe]*. Vyp. 22. 144–152. (in Ukr.).]
7. Гнатюк, В. Знадоби до галицько-руської демонології. Етнографічний збірник, що видає етнографічна комісія НТШ. Т. XV. Львів, 1904. 272 с.
[Hnatiuk V. (1904) Znadoby do halytsko-ruskoi demonolohii [Materials for Galician-Ruthenian demonology]. Etnohrafichnyi zbirnyk, shcho vydaie etnohrafichna komisiia NTSh. T. XV. Lviv. 272. (in Ukr.).]
8. Гнатюк, В. Знадоби до української демонології. Етнографічний збірник, що видає етнографічна комісія НТШ. Т. XXXIII. Львів, 1912. 238 с.
[Hnatyuk, V. (1912). Znadoby do ukrainskoi demonolohii [Materials for Ukrainian demonology]. Etnohrafichnyi zbirnyk, shcho vydaie etnohrafichna komisiia NTSh. T. XXXIII. Lviv, 238. (in Ukr.).]
9. Давидюк, В.Ф. Українська міфологічна легенда. Львів, 1992. 176 с.
[Davydiuk, V.F. (1992). Ukrainska mifolohichna lehenda [Ukrainian mythological legend]. Lviv, 1992. 176 (in Ukr.).]
10. Дев’ятко, Н. В. Міфологічний образ України як втілення комунікативного коду національного інформаційно-культурного простору. *Гілея: Науковий вісник*. 2012. Вип. 57 (2). С. 418–424.
[Dev’iatko, N. V. (2012). Mifolohichnyi obraz Ukrainy yak vtilennia komunikatyvnoho kodu natsionalnoho informatsiino-kulturnoho prostoru [The mythological image of ukraine as an embodiment of the communicative code of the national informational-cultural space]. In : *Hilea: Naukovyi visnyk [Hilea: Scientific Bulletin]*. Vyp. 57 (2). 418–424 (in Ukr.).]
11. Загнітко, А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 920 с.
[Zahnitko, A. (2020). Suchasnyi linhvistychnyi slovnyk [Modern linguistic dictionary]. Vinnytsia : TVORY. 920 (in Ukr.).]
12. Ісаєвич, Я. Д. Мовний код культури. Київ : Вища школа, 1997. 458 с.
[Isaievych, Ya. D. (1997). Movnyi kod kultury [Language code of culture]. Kyiv : Vyshcha shkola. 458 (in Ukr.).]
13. Козовик, І., Пономарів, О. Словник античної міфології. Київ: Наукова думка, 1985. 236 с.

- [Kozovyk, I., Ponomariv, O. (1985). *Slovyk antychnoi mifolohii* [Dictionary of Ancient Mythology] Kyiv: Naukova dumka, 1985. 236. (in Ukr.).]
14. Лукаш, Г.П. Словник конотативних власних назв. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2017. 280 с.
[Lukash, H.P. (2017). *Slovyk konotatyvnykh vlasnykh nazv* [Dictionary of Connotative Proper Names]. Vinnytsia: DonNU im. Vasylia Stusa, 2017. 280. (in Ukr.).]
 15. Нечуй-Левицький, І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. Київ, 2023. 143 с.
[Nechui-Levytskyi, I. (2023). *Svitohliad ukrainskoho narodu. Eskiz ukrainskoi mifolohii* [The Worldview of the Ukrainian People. An Outline of Ukrainian Mythology]. Kyiv, 2023. 143. (in Ukr.).]
 16. Поріцька, О.А. Українська народна демонологія у загальнослов'янському контексті (XIX – поч. XX ст.). Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук. Київ. 1998. 24 с.
[Poritska, O.A. (1998). *Ukrainska narodna demonolohiia u zahalnoslov'ianskomu konteksti* (XIX – poch. XX st.) [Ukrainian Folk Demonology in the Pan-Slavic Context (19th – Early 20th Century)]. Avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. kand. ist. nauk. Kyiv. 1998. 24. (in Ukr.).]
 17. Савченко, Л. В. Етномакрокод духовної культури як репрезентант фразеологічної картини світу. *Лінгвістичні дослідження*. 2014. Вип. 38. С. 36–42.
[Savchenko, L. V. (2014). *Etnomakrocod dukhovnoi kultury yak reprezentant frazeolohichnoi kartyny svitu* [Ethnomacrocode of spiritual culture as representative of the phraseological worldview]. In : *Linhvistychni doslidzhennia* [Linguistic Research]. Vyp. 38. 36–42 (in Ukr.).]
 18. Савченко, Л. В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти. Сімферополь : Доля, 2013. 600 с.
[Savchenko, L. V. (2013). *Fenomen etnokodiv dukhovnoi kultury u frazeolohii ukrainskoi movy: etymolohichni ta etnolinhvistychni aspekty* [The phenomenon of ethnocodes in the spiritual culture's phraseology of the ukrainian language: etymological and ethnolinguistic aspects]. Simferopol: Dolia. 600 (in Ukr.).]
 19. Селіванова, О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2011. 844 с.
[Selivanova, O. O. (2011). *Linhvistychna entsyklopediia* [Linguistic encyclopedia]. Poltava : Dovkillia. 844 (in Ukr.).]
 20. Селіванова, О. О. Міфологемна мотивація номінативних одиниць (на матеріалі української мови). *Мовознавство*. 2006. № 6. С. 41–51.
[Selivanova, O. O. (2006). *Mifolohemna motyvatsiia nominatyvnykh odynyts* (na materialy ukrainskoi movy) [Mythologem motivation of nominal units (based on ukrainian language material)]. *Movoznavstvo* [Linguistics]. (6), 41–51. (in Ukr.).]
 21. Словник української мови: в 11 тт. Київ: Наукова думка, 1970–1980. URL <http://sum.in.ua/>
[Slovyk ukrainskoi movy (1970–1980). [Dictionary of the Ukrainian Language]: v 11 tt. Kyiv: Naukova dumka. Available at : <http://sum.in.ua/> (in Ukr.).]
 22. Снитко, О. С. Коды культуры у мовній об'єктивації дійсності. *Studia Linguistica*. 2008. Вип. 1. С. 115–121.
[Snytko, O. S. (2008). *Kody kultury u movnii ob'iektyvatsii diisnosti* [Cultural codes in linguistic objectivation of reality]. In : *Studia Linguistica*. Vyp. 1. 115–121 (in Ukr.).]
 23. Хобзей, Н. Гуцульська міфологія: етнолінгвістичний словник. Львів, 2002. 216 с.
[Khobzei, N. *Hutsulska mifolohiia: etnolinhvistychnyi slovyk* [Hutsul Mythology: Ethnolinguistic Dictionary]. Lviv, 2002. 216. (in Ukr.).]
 24. Шарманова, Н. М. Духовний код як лінгвокультурний еталон нації (на матеріалі паремійних кліше). *Філологічні студії*. 2017. Вип. 15. С. 81–104.
[Sharmanova, N. M. (2017). *Dukhovnyi kod yak linhvokulturnyi etalon natsii* (na materialy paremiinykh klishe) [Spiritual code as a linguistic-cultural standard of a nation (based on proverbial clichés)]. In : *Filolohichni studii* [Philological studies]. Vyp. 15. 81–104. (in Ukr.).]
 25. Brückner, A. (1980). *Mitologia słowiańska i polska*. Warszawa. 383. (in Pol.).
 26. Rapaille, C. (2007). *The Culture Code: An Ingenious Way to Understand Why People Around the World Live and Buy as They Do*. Crown. 224. (in Pol.).

27. Collins Dictionary. (n.d.). Collins dictionary. Retrieved March 25, 2025, from <https://www.collinsdictionary.com/>
28. Longman Dictionary. (n.d.). Longman dictionary. Retrieved March 25, 2025, from <https://www.ldoceonline.com/>
29. Słownik języka polskiego (SJP). (n.d.). Słownik języka polskiego. Retrieved March 25, 2025, from <https://sjp.pl>
30. Słownik języka polskiego PWN (SJP PWN). (n.d.). Słownik języka polskiego PWN. Retrieved March 25, 2025, from <https://sjp.pwn.pl/>
31. Urbańczyk, S. (1947). *Religia pogańskich słowian*. Kraków. 90. (in Pol.).
32. Wielki słownik języka polskiego (WSJP PAN). (n.d.). Wielki słownik języka polskiego. Retrieved March 25, 2025, from <https://wsjp.pl/>

Використані джерела

1. Cambridge Dictionary. (n.d.). *Cambridge dictionary*. Retrieved March 25, 2025, from <https://dictionary.cambridge.org/>
2. Fliciński, P. (2012). *Współczesny słownik frazeologiczny* [Contemporary Phraseological Dictionary]. Warszawa: Wydawnictwo IBIS.
3. Білоноженко, М., Гнатюк, І., Дятчук, В. *Словник фразеологізмів української мови*. Київ: Наукова думка, 2003. 1104 с.
[Bilonozhenko, M., Hnatiuk, I., Diatchuk, V. (2003). *Slovnýk frazeologizmiv ukrainskoi movy* [Dictionary of Ukrainian Phraseology]. Kyiv: Naukova dumka. 1104. (in Ukr.).]

THE MYTHOLOGICAL ETHNOCODE IN UKRAINIAN, POLISH, AND ENGLISH PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE COMPONENT ‘UNREAL BEING’

Yuliia Bevz

Department of General and Applied Linguistics and Slavonic Philology, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine.

Abstract

Background: The research of cultural codes has become increasingly prominent in modern linguistics, with scholars exploring various aspects such as cultural code, linguocultural code, spiritual code, and communicative code. In parallel, unreal beings have been studied as carriers of cultural meaning, especially within Ukrainian folklore and demonology. However, the typological identification and analysis of phraseological units containing the component ‘unreal being’ in Ukrainian, Polish, and English remain largely unexplored.

Purpose: The purpose of this study is to establish a typology of the origins of unreal beings as actualized in phraseological units of Ukrainian, Polish, and English, and to perform a systematic comparison of how this component is manifested across the three languages.

Results: The study highlights cosmogonic and mythonymic ethnosubcodes as key to analyzing mythological figures in Ukrainian, Polish, and English. It shows how biblical and mythological figures like Adam, Eve, Achilles, and Pandora are reflected in phraseology, revealing shared origins and cultural variations. Despite language differences, many expressions carry similar meanings (e.g., “Achilles’ heel”), indicating deep intercultural connections and the lasting symbolic role of myths in language.

Discussion: The cosmogonic ethnosubcode in Ukrainian, Polish, and English cultures shows shared biblical anthroponyms, indicating deep Christian cultural ties. The mytho-anthroponymic subcode reveals Greek mythological influences, with varying degrees of diffusion across the languages. The mytho-zoomorphic subcode demonstrates cultural specificity, as each language reflects its own mythological symbols. Future research should focus on other cultural subcodes, such as etiological, demonological, and religious, and further analyze phraseological units with mythical beings to better understand their role in shaping meanings and cultural hierarchies.

Keywords: phraseological unit, unreal being, mythological ethnocode, cosmogonic ethnosubcode, mythonymic ethnosubcode, origin-based classification of unreal being, ancient Greek origin, ancient Roman origin, ancient Egyptian origin, Slavic origin.

Vitae

Yuliia Bevz is an Assistant at the Department of General and Applied Linguistics and Slavic Philology, and a doctoral student in the Educational and Scientific Program Philology (third level) at Vasyl Stus Donetsk National University. Her areas of research interests include phraseology, linguoculturology, comparative linguistics, and linguistic databases.

Correspondence: yulia.bevz@donnu.edu.ua

Надійшла до редакції 12 лютого 2025 року
Рекомендована до друку 12 квітня 2025 року